

แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร:
จากทุนทางวัฒนธรรมสู่เส้นทางท่องเที่ยว
The Cultural Map of Renu Nakhon Phu Thai:
From Cultural Capital to Tourism Routes

จิราภรณ์ พรหมเทพ¹

Chirabhorn Phromthep

กัญญา มิชะมา^{2*}

Kanlaya Mikhama

บรรจง ภูละคร³

Banjong Poolakhon

สาวิณี โกพลรัตน์⁴

Sawinee Kopolrat

Received: August 1, 2025

Revised: December 17, 2025

Accepted: December 22, 2025

¹วิทยาลัยการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมบริการ มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย
College of Tourism and Service Industry, Nakhon Phanom University, Thailand

²คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย
Faculty of Industrial Technology, Nakhon Phanom University, Thailand

³คณะเกษตรและเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย
Faculty of Agriculture and Technology, Nakhon Phanom University, Thailand

⁴วิทยาลัยการบิน การศึกษา และวิจัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยนครพนม ประเทศไทย
International Aviation Education and Research Academy, Nakhon Phanom University, Thailand

*Corresponding Author. Email: kanlaya@npu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อสำรวจทุนวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทเรณูนคร และจัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร และ 2) เพื่อออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเป็นฐาน การศึกษาใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพผ่านกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ผู้ให้ข้อมูล 35 คน ประกอบด้วยปราชญ์ชุมชน ชาวบ้าน นักเรียน และผู้แทนหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง การเก็บข้อมูลดำเนินการผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสำรวจภาคสนาม และการประชุมกลุ่มย่อย กระบวนการจัดทำแผนที่ทุนวัฒนธรรมมุ่งเน้นการระบุมรดกทางวัฒนธรรมทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ พร้อมบันทึกภาพถ่ายและพิกัดทางภูมิศาสตร์ ผลการวิจัยระบุทุนวัฒนธรรมทั้งสิ้น 38 รายการ แบ่งเป็น 7 หมวด ได้แก่ 1) พื้นที่วัฒนธรรม 2) สถาปัตยกรรม 3) ศิลปะการแสดง 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 6) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล และ 7) ภาษา ทุนวัฒนธรรมสำคัญ ได้แก่ พระธาตุเรณู พระองค์แสน ผ้าทอผู้ไท ภาษา ผู้ไท ข้าวปุ้น เหล้าอุ ฟ้อน ผู้ไท และพิธีกรรมเทศกาลเด่นของชุมชน จากฐานข้อมูลและแผนที่ทุนวัฒนธรรม ผู้วิจัยวิเคราะห์ความเชื่อมโยงเชิงพื้นที่และลักษณะทุนเพื่อออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม 4 เส้นทาง ได้แก่ 1) เส้นทางยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร 1 วัน 2) เส้นทางยลถิ่นวัฒนธรรม 2 วัน 1 คืน 3) เส้นทางวัฒนธรรมการกินข้าวปุ้นและดื่มเหล้าอุ และ 4) เส้นทางท่องเที่ยวริมน้ำ

คำสำคัญ: แผนที่วัฒนธรรม ผู้ไทเรณูนคร ทุนทางวัฒนธรรม เส้นทางการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วม

Abstract

This study aimed 1) to explore the cultural capital of Renu Nakhon Phu Thai and construct a cultural map of the Phu Thai community; and 2) to design cultural tourism routes based on the cultural capital mapping of the Phu Thai community. A qualitative research design was employed using Participatory Action Research (PAR) in order to encourage community engagement and collective knowledge production throughout the research process. The study involved 35 key informants, including community sages, local residents, students and representatives from relevant government agencies. Data were collected through in-depth interviews, field surveys, and focus group discussions. The cultural mapping process emphasized the identification and documentation of both tangible and intangible cultural heritage, supported by photographic records and geographical coordinates to enhance spatial accuracy and practical applicability. The findings revealed a total of 38 cultural capital elements, categorized into seven domains: 1) cultural spaces, 2) architecture, 3) performing arts, 4) traditional craftsmanship, 5) knowledge and practices related to the nature and the universe, 6) social practices, rituals, and festivals, and 7) language. Significant cultural assets identified include Phra That Renu, Phra Ong Saen, Phu Thai woven textiles, the Phu Thai language, Khao Poon (rice noodle dishes), Lao U (traditional rice wine), Phu Thai dance performances, and distinctive rituals and festival traditions of the community. Based on the cultural capital database and spatial cultural mapping, the researchers analyzed spatial linkages and

characteristics of cultural assets to design four cultural tourism routes: 1) a one-day Phu Thai cultural route, 2) a two-day, one-night cultural route, 3) a gastronomic route focusing on Khao Poon and Lao U consumption, and (4) a riverside cultural tourism route.

Keywords: cultural map, Renu Nakhon Phu Thai, cultural capital, tourism routes, participation

บทนำ

กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทหรือภูไทเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์สำคัญของตระกูลภาษาไท-กะได (Tai-Kadai) มีถิ่นฐานดั้งเดิมอยู่บริเวณเมืองน่านน้อยอ้อยหนูในตอนใต้ของประเทศไทย ก่อนอพยพลงสู่แขวงคำม่วนและแขวงสะหวันนะเขตของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และเคลื่อนย้ายเข้าสู่พื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยหลายระลอกตามบริบททางสังคมและการเมือง โดยเฉพาะภายหลังสงครามเจ้าอนุวงศ์ในสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานกระจายในพื้นที่นครพนม มุกดาหาร สกลนคร และกาฬสินธุ์ (Khejornenet, 2019) สำหรับชุมชนผู้ไทเรณูนครเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2384 โดยท้าวเพชร ท้าวสาย และท้าวไพ พร้อมคณะจากเมืองวังที่อพยพข้ามแม่น้ำโขงเข้ามาตั้งบ้านเรือนบริเวณบ้านดงหวาย ก่อนจะได้รับการยกฐานะเป็นเมืองเรณูนครเมื่อ พ.ศ. 2387 และมีพระแก้วโกมลเป็นเจ้าเมืองคนแรก (Thongsawangrat, 1986)

อัตลักษณ์ของผู้ไทเรณูนครได้รับการถ่ายทอดผ่านคำขวัญจังหวัดนครพนมว่า “พระธาตุพนมค่าล้ำ วัฒนธรรมหลากหลาย เรณูผู้ไท เรือไฟโสภางามตา ฝั่งโขง” (Nakhon Phanom Provincial Office, 2022) ซึ่งสะท้อนถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชุมชนผู้ไทในพื้นที่ โดยทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่นของผู้ไทเรณูนคร ประกอบด้วยโบราณสถานสำคัญ เช่น พระธาตุเรณู

พระพุทธรูปองค์แสน ภาษาผู้ไท ผ้าทอผู้ไท อาหารพื้นถิ่น เช่น ข้าวบูนและเหล้าอู รวมถึงศิลปะการแสดงฟ้อนผู้ไท ตลอดจนงานประเพณีสำคัญ ได้แก่ งานนมัสการพระธาตุเรณู งานนมัสการหลวงพ่อก็คแสน และงานไหว้ปู่กลา อัตลักษณ์เหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างเครือข่ายผู้ไทในภูมิภาคผ่านการจัดงาน “เทศกาลวันผู้ไทโลก” ซึ่งเป็นเวทีสำคัญในการแสดงวิถีชีวิตและความภาคภูมิใจร่วมของกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไท แม้ทุนทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทจะมีความหลากหลายและมีคุณค่าทั้งด้านประวัติศาสตร์ สุนทรียะ และเศรษฐกิจวัฒนธรรม แต่ในปัจจุบันชุมชนผู้ไทเรณูนครกำลังเผชิญกับกระแสโลกาภิวัตน์ การท่องเที่ยวเชิงพาณิชย์ การเปลี่ยนบทบาททางเศรษฐกิจของครัวเรือน การย้ายถิ่นของคนรุ่นใหม่ และการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้พื้นที่วัฒนธรรม ซึ่งส่งผลให้พิธีกรรม ภูมิปัญญา และองค์ความรู้ดั้งเดิมบางประการเริ่มลดทอนหรืออยู่ในภาวะเสี่ยงต่อการสูญหาย (Kato, 2020; UNESCO, 2021) ขณะเดียวกันการจัดการพื้นที่วัฒนธรรมยังขาดระบบข้อมูลเชิงพื้นที่ที่ครบถ้วนและเป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถนำทุนวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ในด้านการอนุรักษ์ การเรียนรู้ หรือการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

จากการวิเคราะห์พื้นที่พบว่า มีประเด็นปัญหาสำคัญหลายประการที่ส่งผลต่อความยั่งยืนของทุนวัฒนธรรม ได้แก่ (1) ภาคเศรษฐกิจวัฒนธรรมยังขาดกลไกสนับสนุนการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจอย่างเป็นรูปธรรม ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวไม่กระจายสู่ชุมชนในระดับครัวเรือน (2) การสืบทอดองค์ความรู้และพิธีกรรมเผชิญความเสี่ยงจากการลดจำนวนของผู้สืบทอดซึ่งเป็นปราชญ์ชุมชน และจากพฤติกรรมการย้ายถิ่นของคนรุ่นใหม่ (3) พื้นที่วัฒนธรรมหลายแห่งยังขาดการออกแบบด้านการเข้าถึง การตีความ และการรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างเหมาะสม ทำให้ผู้เยือนไม่สามารถเข้าถึงคุณค่าของวัฒนธรรมได้อย่างลึกซึ้ง และ (4) ฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของทุนวัฒนธรรมยังไม่เป็นระบบ ทำให้ไม่สามารถวางแผนการอนุรักษ์และการ

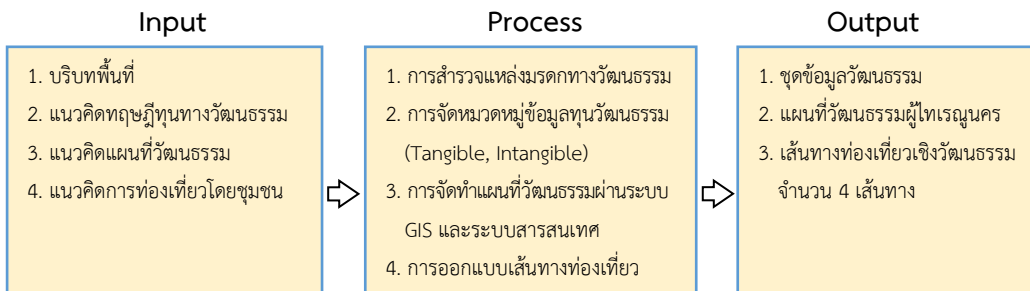
ออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงพื้นที่ (Cultural Routes) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งแม้จะมีงานวิจัยด้านวัฒนธรรมผู้ไทอยู่บ้าง แต่ยังไม่มีการศึกษาที่จัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งที่แผนที่วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือสำหรับการรวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมเชิงพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาเชิงเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การขาดแผนที่ดังกล่าวทำให้ชุมชนไม่มีเครื่องมือในการจัดการทุนวัฒนธรรมของตนเองอย่างรอบด้าน และยากต่อการสืบทอดให้คนรุ่นใหม่เข้าใจคุณค่าเชิงพื้นที่ของวัฒนธรรมตน

ดังนั้นการวิจัยครั้งนี้จึงได้ทำการศึกษาทุนวัฒนธรรมและจัดทำแผนที่วัฒนธรรมของชาวผู้ไทเรณูนครผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะกลไกสำคัญทั้งด้านการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์จากทุนวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความภาคภูมิใจและความตระหนักรู้ในรากเหง้าอัตลักษณ์ ของชาวผู้ไทในสังคมร่วมสมัย ตลอดจนเป็นฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ ที่สามารถนำไปใช้ต่อยอดในการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสำรวจทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครและจัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร
2. เพื่อออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเป็นฐาน

กรอบการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบการวิจัย

Figure 1. Research Framework

ทบทวนวรรณกรรม

1. บริบทพื้นที่วิจัย

ชาวผู้ไทเรณูนคร ซึ่งเป็นชุมชนชาติพันธุ์ผู้ไทที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นที่โดดเด่นเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ใหญ่ที่สุดรองลงมาจากกลุ่มไทลาว ส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยชาวผู้ไทมีประเพณีวัฒนธรรม การแต่งกาย นบถือพระพุทธศาสนาและนับถือผีตามบรรพบุรุษ มีการละเล่นและอาหารประจำถิ่นของตนเองที่โดดเด่น ดังจะกล่าวถึงดังต่อไปนี้

1.1 ฟ้อนผู้ไทเรณู

ฟ้อนผู้ไทเป็นการแสดงที่เป็นที่รู้จักคุ้นเคยกันดีและยืนยันให้เห็นถึงอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวผู้ไทได้อย่างชัดเจนในปัจจุบัน ยิ่งในงานบุญประจำปีนมัสการพระธาตุพนม สิ่งที่จะขาดไม่ได้คือการฟ้อนผู้ไทหรือเรียกกันอย่างไม่ติดปากในปัจจุบันว่า รำผู้ไทบูชาพระธาตุพนม ซึ่งที่จริงแล้วเพิ่งจะปรากฏขึ้นมา อย่างเป็นทางการ

แบบแผนใน พ.ศ. 2498 เมื่อคราวที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินมาทรงบำเพ็ญพระราชกุศลวันมาฆบูชาที่วัดพระธาตุพนม (Saiphan, 2002) โดยในปีนั้น "ทางจังหวัดได้มีหนังสือเชิญชวนให้ชาวไทยเผ่าต่าง ๆ ในเขตจังหวัดนครพนมให้นำศิลปวัฒนธรรมของตนเองไปแสดงถวายหน้าที่ประทับ เผ่าผู้ไทได้แสดงการฟ้อนรำประเพณีผู้ไท (Saliphan, 1998) ทั้งนี้อาจพิจารณาได้ว่าเป็นความพยายามของชาวผู้ไทในการต่อรองประนีประนอมกับรัฐไทย กลายเป็น "เวทีแจ้งเกิด" ของการฟ้อนแบบผู้ไท จนเป็นที่รู้จักทั่วไป และถูกนำมาใช้เพื่อเป็นการแสดงอัตลักษณ์ผู้ไทในเวลาต่อมา การฟ้อนผู้ไทในงานพระธาตุพนมต่อหน้าพระที่นั่งในครั้งนั้น เป็นการฟ้อนเพื่อแสดงตัวตนของกลุ่มผู้ไทเรณูนครให้คนอื่นได้เห็นในพื้นที่นอกชุมชนของตนเป็นครั้งแรก นับเป็นปรากฏการณ์ที่มีความหมายสำคัญของชาวผู้ไทเรณูนคร มีการระดมความรู้ความสามารถจากช่างฟ้อนในชุมชนชาวเรณูนคร รวบรวมทำรำต่าง ๆ ที่ในอดีตเป็นท่วงทำนองของภูมิปัญญาช่างฟ้อนที่มีความสามารถแต่ละคนเข้ามาประกอบและประดิษฐ์ขึ้นใหม่ มีการจัดระเบียบการฟ้อนรำขึ้นมาอย่างเป็นแบบแผน จนกลายเป็นชุดกระบวนท่าต่าง ๆ และเรียกได้ว่าเป็นชุดทำรำที่เป็นตัวแทนในการนำเสนอของชาวผู้ไท ทำให้ชื่อ ฟ้อนผู้ไท หรือ "รำผู้ไท" ได้ปรากฏขึ้นอย่างเป็นทางการ เพื่อแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่มที่ต้องการแยกแยะและชี้ชัดว่ามีความแตกต่างจากกลุ่มอื่น

1.2 ข้าวปุ้นน้ำนัวเรณูนคร

ข้าวปุ้นหรือขนมจีนเรณูนคร เป็นอาหารยอดนิยม มีชื่อเสียงมายาวนาน ลือกันว่า หากใครมาที่อำเภอเรณูนคร “หากไม่ได้ลองชิม ข้าวปุ้นน้ำนัว ถือว่ายังมาไม่ถึง” ทำให้ใครผ่านไปมาต้องแวะชิมแวะซื้อเป็นอันดับแรก ลักษณะเด่นของข้าวปุ้นเรณูนคร คือเส้นจะเป็นมันวาว เหนียว นุ่ม สามารถเก็บไว้ได้นานหรือแช่ใส่ตู้เย็นและนำมาลวกกับน้ำร้อนรับประทานได้อีกและยังคงสภาพเส้นที่เหนียวนุ่ม ปัจจุบันกลุ่มวิสาหกิจข้าวปุ้นมีผลิตภัณฑ์หลายอย่าง เช่น ข้าวปุ้นน้ำนัว ข้าวปุ้นน้ำกะปิ รสเด็ด ข้าวปุ้นแห้ง เทศบาลตำบลเรณูนครได้ยกให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ต้องชิม

1.3 เหล้าอุ

เหล้าอุ หรือ เหล้าไห เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่ชาวผู้ไท ที่อนุรักษ์และสืบทอด มาสู่ลูกหลาน เดิมนั้น ชาตินัชนัผู้ไทใช้เหล้าอุในการเลี้ยงสังสรรค์ต้อนรับเพื่อนฝูงที่มา เยี่ยมเยียน “เหล้าอุ” เป็นเครื่องดื่มที่ออกฤทธิ์มีเมาซึ่งทำมาจากข้าวเหนียว แกลบรำข้าว และแป้งยีสต์ ปัจจุบัน เหล้าอุ เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับ ของคนทั่วไป เมื่อมีการต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วยการพอรำผู้ไทก็จะมีการเชิญแขก ร่วมดูอุกับสาวผู้ไทเรณูนคร เรียกว่า “การชนช้าง” ซึ่งเป็นประเพณีที่ขาดไม่ได้และ สร้างความประทับใจให้กับผู้มาเยือนอย่างไม่มีวันลืม ปัจจุบันเหล้าอุได้มีการ จัดทะเบียนเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลที่เสียภาษีอากรถูกต้องตามกฎหมาย การ รับประทานเหล้าอุंनाให้เหล้ามาเปิดปากไห วิธีเปิดฝาให้เอาด้ามมีดค่อย ๆ เคาะซี่เก้า อัดบนฝาดอก (เวลาเคาะควรระวังอย่าโดนปากไห เดียวไหจะแตก) ระวังอย่าให้ซี่เก้านั้นลงไปในไหเหล้า โดยเอียงไหเหล้าค่อย ๆ เปิดออก นำผ้าหรือกระดาษที่สะอาด เช็ดบริเวณอุพลาสติกที่คลุมอยู่ในไห เพื่อไม่ให้ซี่เก้าลงไปในไหแล้วค่อยนำอุพลาสติก ออกทิ้ง จากนั้นก็เทน้ำจะยี่ห่ออะไรก็ได้ลงไป แล้วแต่คนชอบกินรสชาติแบบไหน แล้วใส่น้ำ ตามใจชอบ เช่น สไปรท์ (บางคนก็บีบน้ำมะนาวเพิ่มเข้าไป) โด๊ป แป๊ปซี่ เปียร์ น้ำเปล่า (แบบดั้งเดิม) น้ำมะพร้าวอ่อน เหล้าขาว แล้วแต่ชอบเลยเทน้ำลงแล้วทิ้งไว้ 10 นาที แล้วใช้หลอดดูด (ทำจากไม้ขางเป็นหลอดดูดมีรสชาติหอมกลั่นเนื้อไม้) ค่อย ๆ ปักลงไป ในไหจนถึงก้นไห (เวลาที่ดื่มหลอด ค่อย ๆ ที่ระวังปลายหลอดหัก) ก็สามารถรับประทาน เหล้าอุได้แล้ว พอน้ำใกล้หมดสามารถเติมไปได้เรื่อย ๆ จนกว่าจะเชื่อเหล้าจะจาง เมื่อเปิด แล้วสามารถเก็บในตู้เย็นได้ 7 วัน

1.4 ผ้าพื้นเมืองเรณู (ผ้าทอ ผ้าปัก)

ชาวผู้ไทเรณูนคร มีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์ เช่น ผ้าซิ่น เป็นการทอผ้าซิ่นหมี ลักษณะเด่นของซิ่นหมีชาวผู้ไท คือการทอและลวดลาย เช่น ทอเป็นลายขนาดเล็ก นอกจากนี้มีลายอื่น ๆ เช่น หมีปลา หมีตุ้ม หมีกระจิง หมีซ้อ

ทำเป็นหมี่คัน มีได้ทอเป็นหมี่ทั้งผืน แต่หากมีลายต่าง ๆ มากันไว้ สีที่นิยมคือ สีเขียว สีน้ำเงิน สีแดง สีม่วง พื้นมักใช้เครื่องหูกฝ้ายสีเปลือกอ้อย นอกจากนี้ยังพบผ้ามัดหมี่ฝ้าย ชาวสลับคำในกลุ่มผู้ไท เลื่อนนิยมทำเป็นเสื้อแขนกระบอกสามส่วนติดกระดุมธรรมดา กระดุมเงิน หรือเหรียญสตางค์ เช่น เหรียญสตางค์ ห้าสตางค์ มาติดเรียงเป็นแถว นิยมใช้เป็นผ้าย้อมครามเข้มในราว พ.ศ. 2480 มีผู้นำผ้าขลิบแดงติดชายเสื้อ เช่น ที่คอ สืบเสื้อปลายแขนเพื่อใช้ในการฟ้อน และใช้กันมาจนถึงปัจจุบัน ผ้าหมี่ของผู้ไท เรียกว่า ผ้าจ่อง เป็นผ้าทอด้วยยืน มีเครื่องลาย เครื่องพื้นหลายแบบ การแต่งกายของชาวผู้ไท นิยมใส่สายสร้อยคอ สร้อยข้อมือ ข้อมเท้า (ก้องแขน ก้องขา) ทำด้วยโลหะเงิน เหล็ก ฝอย เป็นมวยสูงตั้งตรง ในสมัยโบราณใช้ผ้าขนหรือแพรมน ทำเป็นผ้า สีเหลืองเล็ก ๆ ม้วนผูกมวยผมอดปลายผ้าด้านหลัง ในปัจจุบันใช้ผ้าแถบเล็ก ๆ สีแดงผูกแทนแพรมนทำเป็น ผ้าสีเหลืองเล็ก ๆ ม้วนผูกมวยผมอดปลายผ้าด้านหลัง ในปัจจุบันใช้ผ้าแถบเล็ก ๆ สีแดงผูกแทนแพรมน

1.5 พระธาตุเรณู

สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2460 ตั้งอยู่ที่วัดธาตุเรณู หรือที่ชาวผู้ไทเรณูนคร เรียกว่า วัดกลาง ซึ่งถือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวผู้ไทเรณูนคร เป็นรูปแบบจำลอง มาจากองค์พระธาตุพนมองค์เดิม ก่อนการล้มในเวลาต่อมาแต่การตกแต่งด้าน สถาปัตยกรรมภายนอกเป็นแบบผสมผสานระหว่างล้านช้าง และตามแบบพม่า ตามหลักฐานปรากฏ ชาวผู้ไทส่วนหนึ่งมีเชื้อสายไทใหญ่หรือกลามาจากเมืองมะละแหม่ง ประเทศพม่า ซึ่งมีพ่อค้าได้เข้ามาค้าขายในแถบนี้แล้วมาแต่งงานอยู่กินกับหญิงสาว ชาวผู้ไทเรณูนครเป็นจำนวนไม่น้อยเลยได้รับอิทธิพลแบบพม่า แล้วรุ่นต่อมาเป็นพวก นายฮ้อยไปค้าขายในต่างแดนไปถึงเขตแดนพม่าและเมื่อได้พบเห็นรูปแบบที่สวยงามแปลกตา จึงได้นำมาสร้างเป็นรูปแบบอย่างพม่าภายในพระอุโบสถภายในวัดพระธาตุเรณู ประดิษฐานหลวงพ่อดักดีสิทธิ์นามว่าหลวงพ่อดักแสน

1.6 เจ้าปู่ปลา

คือผี หรือวิญญาณบรรพบุรุษของชาวผู้ไทเรณูนคร เป็นมเหศักดิ์หลักเมืองที่ชาวผู้ไทเรณูนครให้ความเคารพนับถือมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบกันต่อมาว่า อัญเชิญเจ้าปู่มาจากเมืองวัง เจ้าปู่ปลาเป็นหัวหน้าชาวผู้ไทคนหนึ่งเป็นนักรบถือดาบสองมือ มีความเก่งกล้าสามารถเป็นที่ยำเกรงของข้าศึกศัตรูที่ยกทัพมารุกรานชาวผู้ไท ก่อนท่านจะถูกจับตัวไปเมืองญวนด้วยเสียทีเพราะกลอุบายท่านเลยคิดว่าตนต้องตายเป็นแน่ จึงได้สั่งเสียไว้ว่าหากบุตรหลานของชาวผู้ไทอยากจะให้ท่านช่วยเหลือเรื่องอะไรเมื่อไปสร้างบ้านแปลงเมืองอยู่ที่ใด จงตั้งศาลให้ท่านแล้วเซ่นไหว้ปีละครั้ง ท่านจะช่วยคุ้มครองลูกหลานชาวผู้ไทให้อยู่เย็นเป็นสุข ลูกหลานชาวผู้ไทเรณูนครทุกคนไม่ว่าจะเกิดที่แห่งหนตำบลใดจะถือว่าตนเองเป็นหลานเจ้าปู่ปลา

ซึ่งอัตลักษณ์และประเพณีวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครที่โดดเด่นในปัจจุบัน ได้แก่ ภาษาผู้ไท ผ้าทอผู้ไท ข้าวปุ้นเหล้าอุ ประเพณีดูอุ ฟ้อนผู้ไท งานนมัสการหลวงพ่อดังแสน งานนมัสการพระธาตุเรณูนคร งานไหว้ปู่ปลา และมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม คือ พระธาตุเรณูนคร พระพุทธรูปองค์แสน ความโดดเด่นของผู้ไทเรณูนคร ได้รับการกล่าวในคำขวัญประจำจังหวัดนครพนมคือ “พระธาตุพนมค่าล้ำ วัฒนธรรมหลากหลายเรณูผู้ไท เรือไฟโสภา งามตาฝั่งโขง” แสดงให้เห็นว่าผู้ไทเรณูนครมีความน่าสนใจและเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครพนม ในเวลาต่อมาเกิดความร่วมมือของเครือข่ายวัฒนธรรมผู้ไทและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ร่วมกันจัดงานวันผู้ไทโลก และเวียนกันเป็นเจ้าภาพ ซึ่งมีการออกร้าน จัดนิทรรศการ แสดงวัฒนธรรมผู้ไทของแต่ละพื้นที่ เกิดเป็นประเพณีระดับโลก ยิ่งส่งผลให้เกิดการท่องเที่ยวในอำเภอเรณูนครมากยิ่งขึ้น (Mikhama et al., 2023)

2. แนวคิดทุนทางวัฒนธรรม

Department of Cultural Promotion (2019) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ทุนทางวัฒนธรรม คือ มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ แบ่งตามรูปธรรมและ

นามธรรมออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือที่จับต้องได้ (Tangible) และที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) ซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ได้กำหนดไว้มี 6 สาขา ได้แก่ 1) ภาษา และวรรณกรรมพื้นบ้าน 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวทางปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล และ 6) กีฬาภูมิปัญญาไทย และองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ หรือ ยูเนสโกให้ความหมายของ “มรดกทางวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้” หมายถึง การปฏิบัติ การเป็นตัวแทน การแสดงออก ความรู้ทักษะ ตลอดจนเครื่องมือ วัตถุ สิ่งประดิษฐ์ และพื้นที่ทางวัฒนธรรมอันเป็นผลจากสิ่งเหล่านี้ อนุสัญญาว่าด้วยการสงวนรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้กำหนดขอบเขตลักษณะของมรดกทางวัฒนธรรมจับต้องไม่ได้ไว้ 5 สาขา ได้แก่ 1) ประเพณีและการแสดงออกที่เป็นมุขปาฐะ 2) ศิลปะการแสดง 3) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรมและงานเทศกาล 4) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 5) งานช่างฝีมือดั้งเดิม (UNESCO, 2003) นอกเหนือจากมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แล้วประเทศไทยยังมีมรดกทางศิลปวัฒนธรรม ในรูปแบบของ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ และงานศิลปกรรมต่าง ๆ ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ สร้างสั่งสมไว้สืบทอดมาเป็นมรดกวัฒนธรรมให้แก่อนุชนคนรุ่นหลัง ซึ่งมรดกวัฒนธรรมหลายอย่างของไทยนั้นยังได้ถูกขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก และตัวแทนมรดกวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ของมนุษยชาติจากยูเนสโก นับเป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีมูลค่ามหาศาล ทุนทางวัฒนธรรมทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มสูงขึ้นเนื่องจากวัฒนธรรมเป็นต้นน้ำของห่วงโซ่มูลค่า (Value Chain) ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยเราสามารถนำทุนวัฒนธรรม เช่น เรื่องราว (Story) และเนื้อหา (Content) ของวัฒนธรรมมาสร้างความโดดเด่นให้กับผลิตภัณฑ์ของตน หรือใช้ทุนทางวัฒนธรรมสร้างความแตกต่างหรือจุดขายให้กับสินค้า เกิดเป็นสินค้าวัฒนธรรมและทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นแก่สินค้าและบริการ นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) เป็น “ทุน” ที่สำคัญยิ่งของ

ชุมชน ทั้งทุนทางวัฒนธรรมหมายถึง วิธีชีวิต จารีตประเพณีค่านิยม บรรทัดฐาน รวมถึงภูมิปัญญาของชุมชนนั้น ๆ ที่สามารถแสดงออกถึงวิวัฒนาการของชุมชนและความรุ่งเรืองทางวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ตลอดจนเงื่อนไขและความผูกพันหรือพันธะทางสังคม (Social Bonds) ของสังคมชุมชนหนึ่ง ๆ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสานของประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ที่แตกต่างกันไปตามพื้นที่ตามปัจจัยต่าง ๆ ทั้งด้านกายภาพและสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ รากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม ศาสนา ตลอดจนรูปแบบการดำเนินชีวิตบนรากฐานของทุนวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะ กลุ่ม (Janpetch and Siri Wong, 2017) ดังนั้นทุนทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคนและกลุ่มคนมาอย่างยาวนาน ความคิด จินตนาการ ความคิดริเริ่มและความเชื่อ สิ่งที่เป็นรูปธรรมในรูปแบบของสินค้าวัฒนธรรม เช่น รูปภาพ หนังสือ สิ่งก่อสร้างสถานที่ที่เป็นมรดกโลก ตลอดจนความเป็นสถาบัน ซึ่งสามารถทำให้เกิดความเป็นรูปธรรม เช่น กติกา การยอมรับที่หลาย ๆ คนเห็นร่วมกัน นอกจากนี้ทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนเป็นประเพณีดั้งเดิม และภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมการจักสานไม้ไผ่ การจักสานผักตบชวา การทำนาแบบดั้งเดิมและการทำนาอินทรีย์ ทุนบุคคลมีปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชนที่มีบทบาทในการรวมกลุ่มการสร้าง ความเข้มแข็งและการพัฒนาชุมชน (Throsby, 2010)

อาจกล่าวได้ว่าทุนทางวัฒนธรรมสามารถนำมาต่อยอดเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ โดยใช้เรื่องราวและอัตลักษณ์ท้องถิ่นสร้างจุดเด่นและความแตกต่างให้แก่สินค้าและบริการ นอกจากนี้ ทุนทางวัฒนธรรมยังรวมถึงทุนมนุษย์ เช่น ปราชญ์ชาวบ้านและผู้นำชุมชน ซึ่งถือเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนผ่านทุนวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

3. แนวคิดแผนที่วัฒนธรรม

แผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Map) เป็นแผนที่ที่บันทึกข้อมูลและจัดระบบวัฒนธรรม ซึ่งแผนที่ทางวัฒนธรรมแสดงถึงทรัพยากรของชุมชน โดยเกี่ยวข้องกับทุนทางวัฒนธรรม และแสดงถึงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน ทั้งในวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible cultural) ได้แก่ พื้นที่ทางวัฒนธรรม สถานที่ อาคาร ร้านค้า โบราณสถาน แหล่งโบราณคดี โบราณวัตถุ กิจกรรมทางศิลปะ งานจิตรกรรม และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible cultural) ได้แก่ ประเพณี วิถีชีวิต การปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม งานรื่นเริง ภาษา มรดกภูมิปัญญา ทักษะในการผลิตแบบดั้งเดิม และงานฝีมือ (Ophasapattanakit et al., 2018) แผนที่ทางวัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ชุมชนเข้าใจ ตระหนักถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมที่มีมาแต่เดิมของตน เป็นการฟื้นฟูและส่งต่อข้อมูลทางวัฒนธรรมจากรุ่นสู่รุ่น นอกจากนี้ยังทำให้มีความเข้าใจวัฒนธรรมของตนเองอย่างลึกซึ้งซึ่งจะช่วยให้สามารถต่อยอดต้นทุนเดิมของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Zaheer et al., 2018) การพัฒนาแผนที่วัฒนธรรมเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มุ่งหวังสร้างประสบการณ์ที่ดีแก่นักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสและเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ในชุมชนเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เห็นถึงคุณค่าวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และคนในชุมชนยังเกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตน เกิดจิตสำนึกให้รักและมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและปกป้องทรัพยากรทางการท่องเที่ยวในชุมชนให้คงอยู่สืบไป (Phiwongkun, 2023) นอกจากนี้กระบวนการในการทำแผนที่ทางวัฒนธรรมถือเป็นเครื่องมือในการสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวและสร้างสำนึกร่วมในชุมชนได้ (Marana, 2010) แผนที่ทางวัฒนธรรมเป็นเครื่องมือหนึ่งที่สามารถนำมาใช้ทั้งในเชิงการตีความหมายที่แท้จริงและเชิงอุปมาอุปไมยที่นอกเหนือจากการทำแผนที่ แต่เป็นการรวบรวมทรัพยากรทางวัฒนธรรม (Cultural Resources) และข้อมูลที่ถูกบันทึกไว้ด้วยเทคนิคต่าง ๆ

สรุปได้ว่าแผนที่ทางวัฒนธรรมถือเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มุ่งสร้างเสริมประสบการณ์อันดีแก่นักท่องเที่ยวและคนในชุมชนให้ได้เรียนรู้และตระหนักถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชน อีกทั้งยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความภาคภูมิใจและปลูกฝังจิตสำนึกของความเป็นเจ้าของให้แก่สมาชิกในชุมชน อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาและปกป้องมรดกทางวัฒนธรรมให้ดำรงอยู่อย่างยั่งยืน

4. แนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.1 Designated Areas for Sustainable Tourism Administration (2023) กล่าวว่า การท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism) เป็นการท่องเที่ยวทางเลือกที่บริหารจัดการโดยชุมชนเพื่อให้ประโยชน์จากการท่องเที่ยวตกอยู่กับคนในชุมชน โดยหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นประกอบด้วย 10 ข้อ คือ

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทางและตัดสินใจ
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) ชุมชนยังคงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

4.2 Community-Based Tourism Institute (2015) กล่าวว่า องค์ประกอบหลักของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 4 ข้อ ได้แก่

1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติซึ่งประกอบด้วยการที่ชุมชนมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์มีวิถีชีวิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมถึงมีวัฒนธรรมประเพณี และวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

2) ด้านองค์กรชุมชน ประกอบด้วยการที่ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้ากันได้ มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย อีกทั้งคนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน และเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการการท่องเที่ยวในชุมชนอย่างเต็มที่

3) ด้านการจัดการ ประกอบด้วยการที่ชุมชนมีกฎกติกาในการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการการท่องเที่ยวและสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้ มีการกระจายผลประโยชน์ที่เกิดจากการท่องเที่ยวที่เป็นธรรมรวมถึงมีกองทุนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

4) ด้านการเรียนรู้โดยที่ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนสามารถสร้างการรับรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างได้ รวมถึงการมีระบบจัดการและจัดกิจกรรมที่ก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน และมีวิธีการสร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

Rakharn, Kaewnuch and Choibamroong (2023) กล่าวว่า การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งรูปแบบที่มีการขับเคลื่อนโดยชุมชน บริหารจัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชนหลาย ๆ ชุมชนมีการจัดการที่ดี และอีกหลายชุมชนยังไม่มีทิศทางการจัดการเพื่อให้เกิดการท่องเที่ยวในชุมชนที่ดี วัตถุประสงค์หลักของบทความนี้คือการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อให้ชุมชนได้เล็งเห็นถึงองค์ประกอบการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ โดยเกณฑ์การประเมินการพัฒนานี้เกิดจากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่โดยใช้วิธีการดำเนินการทบทวนวรรณกรรมเชิงวิเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน, เกณฑ์การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อนำแนวคิดและทฤษฎีดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการสร้างเครื่องมือในการพัฒนาเกณฑ์การประเมินการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ความยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า การประเมินการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบไปด้วย 8 องค์ประกอบ ได้แก่ กิจกรรมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการภายในชุมชน ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน มรดกและวัฒนธรรม แหล่งดึงดูดและแหล่งท่องเที่ยว เครือข่ายและชุมชนเข้มแข็ง ความปลอดภัย และการรับรองและบริการ

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

Dabpetch (2017) ได้ศึกษาการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวในกลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนล่าง จากพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่นิยมท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เห็นได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยว และแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวไปเยี่ยมชม เช่น กิจกรรมไหว้พระ ทำบุญ อุทยานประวัติศาสตร์และวัดต่าง ๆ จึงนำมาเป็นเกณฑ์ในการสร้างเส้นทางการท่องเที่ยวออกเป็น 3 เส้นทางได้แก่ เส้นทางเมืองน่าถึบ...จักรยาน เส้นทางถ้ำดอกหมอก และเส้นทางหลงอดีต

Watcharadamrongsak et al. (2018) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาเชิงพื้นที่ผ่านทรัพยากรทางศิลปะและวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งในโครงการได้จัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่มโดยการศึกษาสำรวจ สัมภาษณ์ผ่านการมีส่วนร่วมของผู้คนในพื้นที่ เป็นกระบวนการสร้างจิตสำนึกในคุณค่าและนำมาซึ่งการสืบสาน พื้นฟูให้เป็นมรดกทางวัฒนธรรมถึงคนรุ่นต่อไป ผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลและสร้างแนวความคิดในการจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Mapping) เมืองแม่แจ่ม ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Culture) และวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Culture) รวมทั้งจัดทำแผนที่มรดกวัฒนธรรมเมืองแม่แจ่มให้ถูกต้องสมบูรณ์ และนำไปใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไป

Sriayut (2021) กล่าวว่า ชุมชนมีบทบาทสำคัญกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว และควรมีการออกแบบกิจกรรมเพิ่มเติมให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งเพิ่มความหลากหลายในรูปแบบกิจกรรม โดยอาศัยทรัพยากรภายในชุมชนเป็นฐานในการพัฒนา เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความสนใจของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่มได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวและสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวที่น่าประทับใจผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม และการได้สัมผัสกับอัตลักษณ์มิติของคนในชุมชน ซึ่งทำให้การท่องเที่ยวเป็นประสบการณ์ที่มีคุณค่าสำหรับนักท่องเที่ยว

Rueangrit and Chairatana (2022) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนรากฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมชาติพันธุ์ไทดำบ้านดอนมะนาว จังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า 1) นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในจังหวัดสุพรรณบุรี ให้ความสนใจต่อกิจกรรมทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์โดยให้ความสนใจในเรื่องวิถีชีวิต ความเป็นมาของชาติพันธุ์ รองลงมา ได้แก่ ประเพณีวัฒนธรรม และภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ 2) ภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรมของชุมชนไทดำบ้านดอนมะนาว ได้แก่ การทอผ้าลายแตงโมและการทอผ้าขึ้น การปักหน้าหมอน การทำกระดุมเงิน การปักดอกเปี้ยว อาหารพื้นถิ่นหัตถกรรมจักสาน 3) เส้นทางท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนรากฐานภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไทดำสามารถออกแบบได้ 2 ลักษณะ คือ แบบวันเดียว และแบบ 2 วัน 1 คืน โปรแกรมเยือนถิ่นแห่งศรัทธาวัฒนธรรมแห่งความเชื่อ และจิตวิญญาณไทดำ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ได้รับการรับรอง จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยนครพนมแบบ เลขที่ HE5868 และการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

1. **ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants)** โดยใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 35 คน ประกอบไปด้วยปราชญ์ชุมชน ชาวบ้าน ที่มีประสบการณ์ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผู้ไทเรณูนคร และเป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 5 ปี ตัวแทนนักเรียน นักศึกษา เป็นตัวแทนที่มีความสนใจและเป็นเยาวชนที่มีความร่วมมือกับกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทเรณูนครอย่างต่อเนื่อง และตัวแทนจากภาครัฐ คือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเกี่ยวกับการทำงานที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร มาอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 2 ปี โดยสัมภาษณ์เชิงลึกจากประเด็นที่กำหนดไว้จนกว่าข้อมูลจะมีการอิ่มตัว เช่น ประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและความคิดเห็นของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นและรวบรวมทุนวัฒนธรรม ซึ่งครอบคลุมประเภทของทุนวัฒนธรรม ได้แก่ 1) พื้นที่วัฒนธรรม 2) สถาปัตยกรรม 3) ศิลปะการแสดง 4) งานช่างฝีมือดั้งเดิม 5) ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล 6) แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล 7) ภาษา (Department of Cultural Promotion, 2016)

2.2 การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับปราชญ์ชุมชน ชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา ที่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน และตัวแทนเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากประเด็นที่กำหนดไว้เช่น ประเด็นเกี่ยวกับข้อมูลทุนวัฒนธรรมของพื้นที่ ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนและความคิดเห็นของชุมชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจนกว่าข้อมูลจะมีการอิ่มตัว ซึ่งพิจารณาจากข้อมูลที่ได้มีความซ้ำ ๆ กัน และไม่มีข้อมูลใหม่เพิ่มขึ้นจากเดิม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดทำแผนที่ทางวัฒนธรรมในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลเรณูนคร โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

3.1 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชาวผู้ไทเรณูนคร และแนวทางในการจัดทำแผนที่วัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ

3.2 จัดประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับชุมชน นักเรียนนักศึกษา ประชาชน ชุมชน หน่วยงานและองค์กรในพื้นที่ที่มีส่วนได้เสีย เพื่อร่วมกันระบุแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเรณูนคร ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ และจับต้องไม่ได้

3.3 ลงพื้นที่สำรวจแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมที่ได้ทำการระบุตำแหน่งไว้แล้ว สอบถามข้อมูล ถ่ายภาพ และปักตำแหน่งที่ตั้ง

3.4 บันทึกข้อมูลแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม ในระบบบันทึกข้อมูลแผนที่วัฒนธรรม <https://www.culturalmapthailand.info/index1.php?content=main>

3.5 นำเสนอแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร การสำรวจภาคสนาม โดยการจัดการข้อมูลและแปลความหมายข้อมูลเพื่อระบุทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

4.2 การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการเข้ารหัสและจัดหมวดหมู่ของข้อมูล เพื่อนำเสนอผลการศึกษาโดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลจากแบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้นและรวบรวมทุนวัฒนธรรม แบบสัมภาษณ์เชิงลึกได้แก่ ประชาชน ชุมชน ชาวบ้าน นักเรียน นักศึกษา และตัวแทนภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมเรณูนคร และการพัฒนาการท่องเที่ยวที่มีส่วนร่วมโดยชุมชน และเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Methodological triangulation)

5. ออกแบบแผนที่วัฒนธรรมและเส้นทางการท่องเที่ยว

5.1 นำข้อมูลที่จำแนกตามทุนวัฒนธรรม พร้อมรูปถ่าย และแผนที่ระบุพิกัด (GPS) นำมาออกแบบแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

5.2 นำข้อมูลจากแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเป็นฐานในการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวโดยดึงทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูที่มีศักยภาพเป็นจุดแข็งและมีเอกลักษณ์ของชาวผู้ไทเรณูนครโดยการมีส่วนร่วมโดยชุมชนออกแบบกำหนดธีม (Theme) เพื่อให้เส้นทางการท่องเที่ยวของชุมชนผู้ไทเรณูนครมีเรื่องราวที่ชัดเจนได้ ข้อมูลที่ถูกต้องเพื่อเชื่อมโยงเส้นทางการท่องเที่ยวได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยเชิงสังเคราะห์

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อสำรวจทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร และจัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร พบว่าชาวผู้ไทเรณูนครมีทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นและมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ทุนวัฒนธรรมที่โดดเด่นและสำคัญ ได้แก่ พระธาตุเรณู เป็นสถานที่บูชาและศูนย์รวมจิตใจของชาวผู้ไทเรณูนคร พระพุทธรูปองค์แสน เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองที่เป็นที่เคารพนับถือ ภาษาผู้ไท ผ้าทอผู้ไท เป็นศิลปหัตถกรรมที่มีลายเฉพาะตัว ข้าวปั้นอาหารพื้นบ้านที่มีชื่อเสียงมายาวนาน เหล้าอุเครื่องดื่มพื้นเมืองที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ฟ้อนผู้ไทเป็นศิลปะการแสดงที่เป็นตัวแทนอัตลักษณ์ชาติพันธุ์ ตลอดจนเทศกาลสำคัญ เช่น งานนมัสการหลวงพ่อกองค์แสน งานนมัสการพระธาตุเรณู และงานไหว้ปู่ปลา (ผู้เป็นบรรพบุรุษผู้ยิ่งใหญ่และเป็นวิญญาณผู้คุ้มครองชุมชน) ในการจำแนกทุนวัฒนธรรมของชาวผู้ไทเรณูนคร ผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดของกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม และจัดหมวดหมู่ที่จับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible) ออกเป็น 7 หมวดหมู่ รวมทั้งสิ้น 38 รายการ ดังนี้

1. หมวดหมู่พื้นที่วัฒนธรรม (Cultural Space: CS) จำนวนทุนวัฒนธรรม 3 รายการ ได้แก่ 1) ลานวัดพระธาตุเรณู 2) ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมชนเผ่าผู้ไท 3) ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมพระธาตุเรณู

2. หมวดหมู่สถาปัตยกรรม (Augmented Reality: AR) จำนวนทุนวัฒนธรรม 14 รายการ ได้แก่ 1) องค์พระธาตุเรณู 2) พระองค์แสน 3) หอเจ้าปู่ถลา 4) เรือนผู้ไท 5) พิพิธภัณฑ์เมืองเรณูนคร 6) พิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท 7) วัดพระธาตุเรณู 8) วัดบูรพาราม 9) สิมวัดบูรพาราม 10) วัดปัจฉิมาวาส 11) วัดป่าศรีวิชัย 12) วัดป่าศรัทธาธรรมนิมิต 13) ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไทเรณู 14) ย่านชุมชนเก่าเรณูนคร

3. หมวดหมู่ศิลปะการแสดง (Performing Arts: PA) จำนวนทุนวัฒนธรรม 2 รายการ ได้แก่ 1) รำบูชาพระธาตุ 2) ฟ้อนผู้ไท

4. หมวดหมู่งานช่างฝีมือดั้งเดิม (Traditional Craftsmanship: TC) จำนวนทุนวัฒนธรรม 4 รายการ ได้แก่ 1) ร้านเรณูแพง 2) ห้องเสื่อระพีศิลป์ 3) ผ้าพื้นเมืองเรณู 4) กลุ่มทอผ้าและแปรรูป

5. หมวดหมู่ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล (Knowledge and Practices concerning nature and the universe: KP) จำนวนทุนวัฒนธรรม 8 รายการ ได้แก่ 1) ร้านขนมจีนห้าแยก 2) ร้านขนมจีนไต้ถุ่น 3) ร้านขนมจีนป่าหม่ม 4) ร้านขนมจีนพูนสิน 5) ร้านขนมจีนพิสมัย 6) ร้านขนมจีนแม่น้ำน้อย 7) ขนมจีนแปรรูป 8) เหล้าอูแม่ทองแยม

6. หมวดหมู่แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม และงานเทศกาล (Social Practices, Ritual: SP) จำนวนทุนวัฒนธรรม 6 รายการ ได้แก่ 1) เจ้าปู่ถลา 2) พิธีเหยา 3) เจ้าจ๊า 4) พิธีบายศรีสู่ขวัญ 5) พิธีชนช้าง (ตุตตุ) 6) พิธีแก้บะ (การแก้บน)

7. หมวดหมู่ภาษา (Thai Local and Ethnic Languages: EL) จำนวนทุนวัฒนธรรม 1 รายการ ได้แก่ 1) ภาษาผู้ไท

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนทุนวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

ลำดับ	หมวดหมู่		คำย่อ	ประเภท	จำนวนทุนวัฒนธรรม
	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ			
1	พื้นที่วัฒนธรรม	Cultural Space	CS	Tangible	3
2	สถาปัตยกรรม	Architecture	AR	Tangible	14
3	ศิลปะการแสดง	Performing Arts	PA	Intangible	2
4	งานช่างฝีมือดั้งเดิม	Traditional Craftsmanship	TC	Intangible	4
5	ความรู้และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับธรรมชาติและจักรวาล	Knowledge and Practices Concerning the Nature and the Universe	KP	Intangible	8
6	แนวปฏิบัติทางสังคม พิธีกรรม	Social Practices, Rituals	SP	Intangible	6
7	ภาษา	Thai Local and Ethnic Languages	EL	Intangible	1

Note 1. The amount of cultural capitals of the Renu Nakhon Phu Thai

นำข้อมูลมรดกทางวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร ที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ (ตารางที่ 1) มาจัดทำแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลพื้นที่วัฒนธรรมในแต่ละพื้นที่เพิ่มเติม เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลสถานที่ ชื่อผู้ให้ข้อมูล และประเมินความเสี่ยงของแหล่งวัฒนธรรม
2. ทีมวิจัยได้บันทึกข้อมูลแหล่งมรดกทางวัฒนธรรมลงในระบบสารสนเทศด้านวัฒนธรรมและแผนที่วัฒนธรรม (<https://www.culturalmapthailand.info>) พร้อมรูปภาพและพิกัดตำแหน่ง (GPS) เพื่อให้ข้อมูลมีการจัดเก็บอย่างเป็นระบบ
3. นำเสนอแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร เพื่อให้เห็นการกระจายตัวของทุนวัฒนธรรมทั้งหมด ผ่านการวิเคราะห์แผนที่ และการประชุมพิจารณาร่วมกับชุมชนพื้นที่ทางวัฒนธรรมหลักที่โดดเด่นอยู่บริเวณวัดพระธาตุเรณู สามารถแบ่งพื้นที่การใช้

งานออกเป็น 8 บริเวณ ได้แก่ พื้นที่จอดรถและบริการการท่องเที่ยว พื้นที่รอบองค์พระธาตุเรณู พื้นที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองและพิพิธภัณฑสถานผ้าผู้ไท อาคารจำหน่ายสินค้า พื้นที่สังฆาวาส ลานพื้นที่หลังวัด ป้ายสิ่งแวดล้อมความสะอาด และพื้นที่เกษตรหลังวัด (ดังภาพที่ 2) การจัดเรียงพื้นที่นี้สะท้อนถึงการบูรณาการระหว่างการอนุรักษ์ วัฒนธรรม การจัดการการท่องเที่ยว และสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน การสร้างแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครจึงมีความสำคัญในการเก็บรวบรวม และจัดการทุนวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อให้ทุนวัฒนธรรมเหล่านี้ได้รับการสืบทอด การฟื้นฟู และการพัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและสถานการณ์ปัจจุบัน (ดังภาพที่ 2)

ภาพที่ 2 ข้อมูลแผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

Figure 2. Cultural map data of Renu Nakhon Phu Thai. Adapted from

“Map of Renu Nakhon Phu Thai,” by Google LLC., 2025,

<https://earth.google.com>

ภาพที่ 3 แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้

Figure 3. Cultural Map of Tangible and Intangible Assets of Renu Nakhon Phu Thai

ตารางที่ 2 ตารางแสดงหมวดหมู่แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร ที่จับต้องได้ (Tangible) และจับต้องไม่ได้ (Intangible)

ลำดับ	หมวดหมู่	ประเภท	ทุนวัฒนธรรม
1	พื้นที่วัฒนธรรม	จับต้องได้ (Tangible)	1) ลานวัดพระธาตุเรณู 2) ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมชนเผ่าผู้ไท 3) ลานแสดงศิลปวัฒนธรรมพระธาตุเรณู
2	สถาปัตยกรรม	จับต้องได้ (Tangible)	1) องค์พระธาตุเรณู 2) พระองค์แสน 3) หอเจ้าปู่ปลา 4) เรือนผู้ไท 5) พิพิธภัณฑสถานเมืองเรณูนคร 6) พิพิธภัณฑสถานชนเผ่าผู้ไท 7) วัดพระธาตุเรณู 8) วัดบูรพาราม 9) สิมวัดบูรพาราม 10) วัดปัจฉิมาวาส 11) วัดป่าคิวิสัย 12) วัดป่าศรัทธาธรรมนิมิต 13) ศูนย์วัฒนธรรมผู้ไท 14) ย่านชุมชนเก่าเรณูนคร

ลำดับ	หมวดหมู่	ประเภท	ทุนวัฒนธรรม
3	ศิลปะการแสดง	จับต้องไม่ได้ (Intangible)	1) จำบูชาพระธาตุ 2) ฟ้อนผู้ไท
4	งานช่างฝีมือดั้งเดิม	จับต้องไม่ได้ (Intangible)	1) ร้านริ้วแพง 2) ห้องเสื่อระพีศิลป์ 3) ผ้าพื้นเมืองเรณู 4) กลุ่มทอผ้าและแปรรูป
5	อาหาร	จับต้องไม่ได้ (Intangible)	1) ร้านขนมจีนห้าแยก 2) ร้านขนมจีนใต้ถุน 3) ร้านขนมจีนป่าหม่ม 4) ร้านขนมจีนพูนสิน 5) ร้านขนมจีนพิสมัย 6) ร้านขนมจีนแม่น้ำน้อย 7) ขนมจีนแปรรูป 8) เหล้าอุ้มทองแย้ม
6	พิธีกรรม ความเชื่อ	จับต้องไม่ได้ (Intangible)	1) เจ้าปู่ถลา 2) พิธีเหยา 3) พิธีชนช้าง (ดูตุ๋) 4) พิธีบายศรีสู่ขวัญ 5) พิธีแก้บะ (แก้บน) 6) เจ้าจำปู่ถลา

Note 2. Categories of Tangible and Intangible Assets in the Cultural Map of Renu Nakhon Phu Thai

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้แผนที่วัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเป็นฐาน พบว่าจากฐานข้อมูลและแผนที่ทุนวัฒนธรรมที่ได้จากการศึกษาข้างต้น ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชิงลึกเกี่ยวกับความเชื่อมโยงระหว่างทุนวัฒนธรรมกับบริบทเชิงพื้นที่ และความหมายของแต่ละทุนในวิถีชีวิตของชาวผู้ไทเรณูนครเพื่อเข้าใจความหมาย บทบาท และศักยภาพของทุนวัฒนธรรมในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จากการวิเคราะห์นี้ ผู้วิจัยเลือกทุนวัฒนธรรมจำนวน 28 รายการจากทั้งสิ้น 37 รายการ โดยใช้เกณฑ์การเลือก 4 ประการ คือ (1) ความสำคัญของทุนต่ออัตลักษณ์และความภาคภูมิใจชาติพันธุ์ผู้ไท เนื่องจากทุนวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อตัวตนของชาวผู้ไทเอง (2) ระดับความพร้อมและความเหมาะสมต่อการพัฒนาและการจัดการสำหรับการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงสภาพพื้นฐานของแหล่งวัฒนธรรม ความสะอาด ความปลอดภัย และการมีสิ่งอำนวยความสะดวก (3) ความเชื่อมโยงเชิงพื้นที่ (Spatial Connection) และเชิงเรื่องราว (Thematic Connection) ที่เป็นเนื้อเรื่องเดียวกัน เพื่อให้เส้นทางการท่องเที่ยวมีความเป็นแนวเดียวกัน มีเรื่องราวที่ชัดเจน และเชื่อมโยงกัน (4) ศักยภาพในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจแบบยั่งยืนให้แก่ชุมชน โดยการท่องเที่ยวจะต้องสามารถสร้างรายได้และอาชีพใหม่ให้แก่สมาชิกชุมชน เช่น การเลือกรวมพระธาตุเรณูและพิธีกรรมนมัสการพระธาตุเข้าไปในเส้นทาง เพราะทั้งสองสิ่งเป็นศูนย์กลางของชีวิตทางศาสนา สังคม และจิตใจของชาวผู้ไทเรณูนคร และการรวมข้าวปุ้น เหล้าอู ผ้าทอผู้ไท และศิลปะฟ้อนผู้ไทลงในเส้นทางแบบบูรณาการ เนื่องจากสิ่งเหล่านี้มีความเชื่อมโยงกับการถ่ายทอดความรู้ พิธีกรรมทางสังคม และวิถีชีวิตครอบครัวของชุมชน ความเชื่อมโยงดังกล่าวสามารถสร้างประสบการณ์ที่ลึกซึ้งและมีความหมายต่อนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งยังสามารถสร้างโอกาสและช่องทางการสร้างอาชีพและรายได้ให้แก่ชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการวิจัยพบว่าการออกแบบเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมสามารถจัดได้เป็น 2 ลักษณะ คือ แบบหนึ่งวัน และแบบสองวันหนึ่งคืน รวมจำนวน 4 เส้นทาง ดังต่อไปนี้ 1) เส้นทางที่ 1 ยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร 2) เส้นทางที่ 2 ยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร

2 วัน 1 คืน 3) เส้นทางที่ 3 นั้งชาเล้งละเกันถิ่นผู้ไท (เส้นทางวัฒนธรรมการกินข้าวปุ้น และการดื่มเหล้า) 4) เส้นทางท่องเที่ยวริมน้ำ

ภาพที่ 4 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเส้นทางที่ 1

Figure 4. Renu Nakhon Phu Thai Cultural Tourism Map (Route 1)

เส้นทางที่ 1 ยลถิ่นวัฒนธรรมผู้ไทเรณูนคร 1 วัน พระธาตุเรณู – หลวงพ่อองค์แสน – โรงละครเมืองเว – พิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท – หอเจ้าปู่ดลา

เช้า ให้อำมาตย์พระยาสุรเสนา พระยาสุรคณาธิบดีเมืองมณฑลนครเป็นบุชนิยสถานสำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดนครพนม เป็นพระธาตุประจำวันเกิดของผู้ที่เกิดวันจันทร์จากนั้นสักการะหลวงพ่อดังแด่น พระพุทธรูปทองคำปางสมาธิศิลปะแบบลาวซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวเรณูนคร และชมการแสดงต้องรับแขกบ้านแขกเมือง (กรณีที่มาเป็นหมู่คณะ) บายศรีสู่ขวัญพ่อน้ำผู้ไท ณ โรงละครเมืองเว พร้อมรับฟังความ

บาย ขอพรเจ้าปู่ถลา บรรพบุรุษนักรบอันยิ่งใหญ่ของชาวเรณูนคร ถือได้ว่าเจ้าปู่
ถลาเป็นที่เคารพนับถือของชนเผ่าผู้ไทมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จากนั้นแวะเลือกชม
ซื้อของฝากผ้าพื้นเมืองเรณูนคร และเหล่าอู

วันที่ 1 พระธาตุเรณู - พิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท - ผ้าพื้นเมืองเรณู - โรงเหล้าอู
แม่ทองแย้ม - เรือนผู้ไทจำลอง

เช้า ไหว้ขอพรพระธาตุเรณู พระธาตุคู่มือเมืองเรณูนครเป็นปูชนียสถานที่สำคัญอีกแห่งของจังหวัดนครพนมเป็นพระธาตุประจำวันเกิดของคนที่เกิดวันจันทร์ จากนั้นสักการะหลวงพ่อดังแสนพระพุทธรูปทองคำปางสมาธิ ศิลปะแบบลาวซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่มือเมืองของชาวเรณูนคร และชมการแสดงต้องรับแขกบ้านแขกเมือง (กรณีที่มาเป็นหมู่คณะ) บายศรีสู่ขวัญพ่อน้ำผู้ไทและการตุงธง ณ โรงละครเมืองเว พร้อมรับฟังความเป็นมาของผู้ไทเรณูนคร และเยี่ยมชมพิพิธภัณฑ์ชนเผ่าผู้ไท ซึ่งเป็นที่รวบรวมข้าวของเครื่องใช้และประวัติความเป็นมาของชาวผู้ไท รวมถึงเจ้าเมืองเรณูนครในอดีต จากนั้นเยี่ยมชมผ้าพื้นเมืองเรณู เรียนรู้วิธีการทอผ้าและการเย็บปัก ถัดไปว่าชาวผู้ไทเรณูนครมีวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์

เที่ยง รับประทานอาหารกลางวัน

บ่าย ออกเดินทางไปยังโรงเหล้าอูแม่ทองแถมโอบห้อมฟ้าดาว พร้อมรับฟังการบรรยายและสาธิตการทำเหล้าอู ส่วนประกอบของการทำเหล้าอู จากนั้นแวะชมเรือนผู้ไทจำลองซึ่งเป็นการจำลองที่อยู่อาศัยชาวผู้ไทแบบดั้งเดิม

เย็น กิจกรรมบายศรีสู่ขวัญแบบชาวผู้ไท พร้อมรับประทานอาหารเย็น

วันที่ 2 ไหว้ปู่ลา ทานขนมจีนน้ำนัว

เช้า รับประทานอาหารเช้าร่วมกับชุมชน จากนั้นเดินทางไปศาลเจ้าปู่ลา พร้อมชมวิถีการฮ้องเจ้าปู่ลาหรือการบนบานเจ้าปู่ลาให้ความช่วยเหลือ (ซึ่งเรื่องที่ขอต้องเป็นเรื่องที่ดียึดถือตามประเพณีอันดีงามเป็นสำคัญ) จากนั้นเดินทางไปเยี่ยมชมการผลิตและสาธิตการทำข้าวปุ้น เลือกซื้อของฝากของที่ระลึกและเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ภาพที่ 6 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเส้นทางที่ 3
Figure 6. Renu Nakhon Phu Thai Cultural Tourism Map (Route 3)

เส้นทางที่ 3 นั้งชาเล้ง เลาะกินถิ่นผู้ไท (เส้นทางวัฒนธรรมการกินข้าวปุ้น และดื่มเหล้า)

เข้า เดินทางไปเยี่ยมชมการผลิตและสาธิตการทำขนมจีน ร้านขนมจีนแม่น้ำน้อย ร้านขนมจีนใต้ถุน ร้านขนมจีน 5 แยก โดยคุณสมบัติข้าวปุ้นเรณูนครที่ต่างจากที่อื่นคือเส้นเล็กเหนียวนุ่มและบีบสดโดยไม่ใช้วัตถุกันเสีย

เที่ยง รับประทานอาหารกลางวัน

บ่าย เดินทางไปเยี่ยมชมการผลิตและสาธิตการทำเหล้าแม่ทองแ้มและเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

เหล่านี้เป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษของชาวไทยเรณูนครและเป็นของฝากของที่ระลึกของขึ้นชื่อของชาวผู้ไทเรณูนคร วัตถุประสงค์ที่ใช้ผลิตสามารถหาได้ ในท้องถิ่น บรรจุน้ำให้ ใช้ไม้ขางเป็นหลอดดูดมีรสชาติหอมหวานเก็บไว้ได้นานและในการดื่มถ้ารสชาติเริ่มจืด อาจเติมน้ำ หรือเปียร์ สไปรท์ ลงในให้ได้เรื่อย ๆ จนกว่าจะหมดรสใช้ในงานรับแขกบ้านแขกเมืองคู่กับพานบายศรีสู่ขวัญที่มาเยือนโดยวิถีชีวิตคนผู้ไทคือ เกษตรกรรม ทำนาเป็นหลัก นิยมรับประทานข้าวเหนียว หลังจากทำนาเก็บเกี่ยวข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้วจะมีการสนุกสนานรื่นเริง ด้วยการรวมกันผลิตเหล้า โดยใช้ผลิตภัณฑ์จากข้าวเหนียวที่ผลิตได้เป็นหลักและถ้าหากไม่พอผลิตจะซื้อจากญาติพี่น้องก่อให้เกิดรายได้ และใช้แรงงานในท้องถิ่นในการผลิต

ภาพที่ 7 แผนที่เส้นทางท่องเที่ยววัฒนธรรมผู้ไทเรณูนครเส้นทางที่ 4

Figure7. Renu Nakhon Phu Thai Cultural Tourism Map (Route 4)

เส้นทางที่ 4 เส้นทางท่องเที่ยวริมน้ำ (พระธาตุเรณู – ศาลเจ้าปู่ปลา – พิพิธภัณฑสถานเมืองเรณูนคร – อนุสาวรีย์ เจ้าเพชร เจ้าสาย – วัดป่าศรัทธาธรรมนิมิต – เรือนผู้ไทจำลอง)

เข้า ไหว้ขอพรพระธาตุเรณู พระธาตุคู่เมืองเรณูนครเป็นปูชนียสถานที่สำคัญอีกแห่งของจังหวัดนครพนม เป็นพระธาตุประจำวันเกิดของคนที่เกิดวันจันทร์ จากนั้นสักการะหลวงพ่อองค์แสน พระพุทธรูปทองคำปางสมาธิ ศิลปะแบบลาว ซึ่งเป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของชาวเรณูนคร จากนั้นเดินทางไปยังศาลเจ้าปู่ปลาพร้อมชมวิถีการฮ้องเจ้าปู่ปลา หรือการบนบานเจ้าปู่ปลาให้ความช่วยเหลือ (ซึ่งเรื่องที่ขอต้องเป็นเรื่องที่ดี ยึดถือตามประเพณีอันดีงามเป็นสิ่งสำคัญ) จากนั้นสักการะอนุสาวรีย์เจ้าเพชร เจ้าสาย ผู้นำชาวผู้ไทจากเมืองวังที่อพยพข้ามมาแย่งชิงขวานแม่น้ำโขง และได้เป็นเจ้าเมืองเรณูนครคนแรกในสมัยรัชกาลที่ 3 โดยได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์เป็นพระแก้วโกมล ซึ่งเป็นบุคคลสำคัญผู้ก่อตั้งเมืองเรณูนครในจังหวัดนครพนม จากนั้นเยี่ยมชมเรือนผู้ไทจำลองซึ่งอยู่บริเวณเดียวกัน

เที่ยง รับประทานอาหาร จากนั้นแวะซื้อของฝาก และเดินทางกลับโดยสวัสดิภาพ

ศักยภาพของเส้นทางท่องเที่ยวทั้ง 4 เส้นทางนี้มีความสำคัญ เนื่องจากเส้นทางเหล่านี้ได้ถูกออกแบบโดยคำนึงถึง 1) ความเชื่อมโยงแบบซิดสัมผัสระหว่างทุนวัฒนธรรมต่าง ๆ 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการวางแผน จึงสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน 3) สามารถอนุรักษ์และฟื้นฟูอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม 4) สร้างมูลค่าเพิ่มเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนในลักษณะที่เป็นธรรมและเหมาะสม และ 5) ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนโดยคำนึงถึงการรักษาสภาพแวดล้อม การสืบทอดวัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชน ยิ่งไปกว่านั้น เส้นทางเหล่านี้ยังสามารถสร้างการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเข้าใจและเคารพในวัฒนธรรมที่

แตกต่าง และสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยว และชุมชนท้องถิ่นอย่างเท่าเทียมกัน

อภิปรายผลการวิจัย

ทุนทางวัฒนธรรมของชาวผู้ไทเรณูนครเป็นโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมที่สั่งสมจากประวัติศาสตร์การอพยพและการตั้งถิ่นฐานอันยาวนาน องค์ประกอบของวัฒนธรรมที่ปรากฏในพื้นที่ ได้แก่ การฟ้อน ภาษา การแต่งกาย พิธีกรรม งานหัตถกรรม อาหารพื้นถิ่น ตลอดจนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ล้วนมีสถานะเป็นทุนวัฒนธรรมที่ไม่ได้อยู่อย่างเอกเทศ หากแต่เชื่อมโยงกันซึ่งร่วมกันหล่อหลอมอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นของผู้ไทเรณูนคร ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดวัฒนธรรมในฐานะระบบนิเวศ (Cultural Ecosystem) (Throsby, 2008) ที่อธิบายว่าวัฒนธรรมมีองค์ประกอบโดดเด่นแต่เป็นโครงข่ายของทุนที่พึ่งพิงกันในเชิงสังคมและเศรษฐกิจที่มองว่าวัฒนธรรมเป็นระบบองค์ประกอบที่พึ่งพิงกันทั้งในเชิงสัญลักษณ์ สังคม และเศรษฐกิจ การจัดระบบข้อมูลและการทำแผนที่วัฒนธรรมช่วยให้เห็นความเชื่อมโยงของทุนในเชิงพื้นที่และเชิงหน้าที่ได้อย่างเป็นรูปธรรม โดยพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระธาตุเรณู หลวงพ่อองค์แสน และศาลเจ้าปู่ปลา ทำหน้าที่เป็นแกนกลางของกิจกรรมทางศาสนาและพิธีกรรม ซึ่งเป็นโครงสร้างพื้นฐานให้ทุนในหมวดอื่น ๆ เช่น ภาษา การฟ้อน เครื่องแต่งกาย และอาหารดำรงอยู่ในบริบทที่มีความหมาย ขณะเดียวกันงานหัตถกรรม เช่น ผ้าทอผู้ไท และอาหารพื้นบ้าน เช่น ข้าวปั้นและเหล้าอู มีความสัมพันธ์กับเศรษฐกิจฐานรากและกระบวนการผลิตที่อาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิม การดำรงอยู่ของทุนในลักษณะดังกล่าวชี้ให้เห็นถึงความพึ่งพิงกันระหว่างทุนทางกายภาพ ทุนทางสัญลักษณ์ และทุนทางเศรษฐกิจในระดับครัวเรือน

นอกจากนี้ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกช่วงของการศึกษามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อคุณภาพของข้อมูลและความยั่งยืน การที่ชุมชนมีส่วนร่วมทำให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องสอดคล้องกับบริบทพื้นที่ และช่วยเสริมสร้างความเป็น

เจ้าของทางวัฒนธรรม (Cultural Ownership) ซึ่งมีความสำคัญต่อการอนุรักษ์และการนำทุนวัฒนธรรมไปใช้ประโยชน์ในระยะยาว ผลลัพธ์ดังกล่าวสอดคล้องกับแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism, 2015) ที่เน้นบทบาทของคนในพื้นที่ในฐานะผู้กำหนดทิศทางการจัดการทรัพยากรและวัฒนธรรมของตนเอง ยิ่งชี้ให้เห็นว่า ทุนวัฒนธรรมของผู้ไทเรณูนครมีศักยภาพสูงต่อการแปลงเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เนื่องจากทุนที่ถูกคัดเลือก เช่น พระธาตุเรณู ฟ่อนผู้ไท ผ้าทอผู้ไท อาหารพื้นถิ่น และพิธีกรรมสำคัญ ล้วนเป็นทุนที่สะท้อนอัตลักษณ์ได้อย่างเข้มข้น มีความโดดเด่นเชิงสัญลักษณ์ และมีความพร้อมในเชิงพื้นที่สำหรับการเชื่อมโยงเป็นลำดับเส้นทาง นอกจากนี้ทุนดังกล่าวยังสามารถพัฒนาเป็นกิจกรรมเชิงประสบการณ์ เช่น การเรียนรู้การทอผ้า การทดลองทำอาหารพื้นบ้าน หรือการเข้าร่วมพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการท่องเที่ยวเชิงคุณค่า (Value-based Tourism) ที่เน้นประสบการณ์ลึกซึ้งและความหมายทางวัฒนธรรมมากกว่าการบริโภคเชิงผิวเผิน การคงอยู่และการถ่ายทอดวัฒนธรรม ผลการวิจัยชี้ชัดว่า การพัฒนาแผนที่วัฒนธรรมและเส้นทางท่องเที่ยวมีบทบาทสำคัญต่อการเสริมสร้างความภาคภูมิใจของคนในชุมชน การที่ทุนวัฒนธรรมได้รับการจัดระบบและนำเสนออย่างเป็นรูปธรรมช่วยให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน ตลอดจนเสริมพลังในการถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นใหม่ ในการเพิ่มความสามารถของชุมชนในการจัดการและสืบทอดมรดกวัฒนธรรมของตนเอง

อย่างไรก็ตามทุนวัฒนธรรมของผู้ไทเรณูนครเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในเชิงสัญลักษณ์เชิงพื้นที่ และเชิงเศรษฐกิจ การจัดทำแผนที่วัฒนธรรมและการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่บนฐานข้อมูลที่ผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างรอบด้านทำให้เกิดองค์ความรู้ที่มีความถูกต้อง เชื่อถือได้ และพร้อมนำไปใช้ประโยชน์ ทั้งในด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู และการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจและสังคมให้แก่ชุมชนผู้ไทเรณูนครอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ควรมีการศึกษาวิจัยต่อยอดในเชิงปริมาณหรือแบบผสมผสาน (Mixed Methods) ในประเด็นการประเมินมูลค่าทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-economic Impact Assessment) ที่เกิดขึ้นจากการใช้เส้นทางท่องเที่ยวทั้ง 4 เส้นทางจริง เพื่อให้ทราบถึงรายได้ที่กระจายสู่ชุมชนและความคุ้มค่าของการลงทุน

2. ควรมีการศึกษาวิจัยเพื่อถอดบทเรียนโมเดลการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (CBT Business Model) ของกลุ่มผู้ไทเรณูนคร เปรียบเทียบกับกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทในพื้นที่อื่น (เช่น ผู้ไทกาฬสินธุ์ ผู้ไทสกลนคร หรือผู้ไทมุกดาหาร) เพื่อสังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ต้นแบบในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมข้ามพื้นที่ (Cross-regional Cultural Tourism) ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1981). *Rural Development Participation: Concept and Measure for Project Design, Implementation and Evaluation*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Community- Based Tourism Institute. (2015). *Key Components of Community-based Tourism Management*. Retrieved June 6, 2025, from <http://www2.nakhonphanom.go.th/content/slogan> <https://cbtyouth.wordpress.com>

Dabpetch, S. (2017). Establishment of tourism routes in the lower northern provinces from the tourism behavior of Thai tourists. *Journal of Social Sciences*, Srinakharinwirot University, 18, 226-246.

Department of Cultural Promotion. (2016). *Act on Promotion and Protection of Intangible Cultural Heritage, B. E. 2559 (2016)*. Retrieved June 6, 2025, from <http://book.culture.go.th/newbook/ich/ich2559.pdf>

- Department of Cultural Promotion. (2019). *From Cultural Value to Economic Value*. Retrieved June 6, 2025, from http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=3972&filename=index
- Designated Areas for Sustainable Tourism Administration. (2023). *Community-based Tourism*. Retrieved June 6, 2025, from <https://www.dasta.or.th/th/article/3105>
- Janpetch, K., & Siriwong, P. (2017). The Integration of Cultural Capital into a Creative Tourist Attraction through Participatory Process: A case study of Banchakngaew Community, Banglamung District in Chonburi Province. *Journal of Community Development Research (Humanities and Social Sciences)*, 10(1), 111–121.
- Kato, K. (2020). Debating sustainability in tourism development: Resilience, traditional knowledge and community. In R. Sharpley & K. Kato (Eds.), *Tourism development in Japan: Themes, issues and challenges* (pp. 222-237). London: Routledge.
- Khejornenet, P. (2019). *Tai-Kadai Ethnography: A Guided Tour of Sakon Nakhon City Museum* (pp. 1–39). Sakon Nakhon: Sakon Nakhon City Museum.
- Marana, M. (2010). *Culture and development: Evolution and prospects*. UNESCO Etxea/UNESCO Center of the Basque Country. Retrieved July 30, 2025, from <https://bangkok.unesco.org/content/cultural-mapping>
- Mikhama, K. et al. (2023). *Development of Local Economy based on the Cultural Capitals of Phu Thai Ethnic in Renu Nakhon, Nakhon Phanom Province*. (Research report). Bangkok: Thailand Science

Research and Innovation (TSRI) and Program Management Unit on Area Based Development (PMUA).

Nakhon Phanom Provincial Office. (2022). *Nakhon Phanom provincial slogan*. Retrieved June 6, 2025, from <http://www2.nakhonphanom.go.th/content/slogan>

Onprathum, A. (2013). *Cultural landscape change of Mueang Renunakorn, Nakhon Phanom Province* (Master's thesis). Chulalongkorn University, Bangkok.

Ophasapattanakit, A. et al. (2018). *The Development of a Cultural Mapping Project to Support the Promotion of Chiang Mai as UNESCO Creative City (Crafts and Folk Art category)*. Bangkok: Office of the National Science, Research and Innovation Promotion Council.

Phiwongkun, K. (2023). The Development of The Cultural map for Promoting Tourism in The Creative Area, Chiang Rai Old Town. *Research and Development Institute Bansomdejchaopraya Rajabhat University*, 8(1), 183–198.

Rakharn, S., Kaewnuch, K., & Choibamroong, T. (2023). Developing criteria for assessing community-based tourism management towards sustainability. *Journal of Social Science and Cultural*, 7(3), 64–81.

Rueangrit, U., & Chairatana, P. (2022). Creative Tourism route Model Based on Cultural Wisdom of Ban Don Manao Tai Dam Ethnic Suphanburi Province. *Journal of Liberal Art of Rajamangala University of Technology Suvannabhumi*, 4(1), 113–127. Retrieved June 6, 2025, from <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/art/article/view/255209>

- Saiphon, P. (2002). *Social drama in the dancing culture of the Phuthai people*. Bangkok: Thailand Research Fund.
- Saliphon, C. (1998). *Phuthai dance of Renu Nakhon*. Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre.
- Sriayut, K. (2021). *A Study of The Participation Process of The OTOP Tourism Community at Ban Ton Pho, Pathumthani Province for Sustainable Tourism* (Master's Thesis). Srinakharinwirot University, Bangkok.
- Thongsawangrat, T. (1986). *The history of the Phu Thai and Phu Thai people of Renunakorn* (3rded.). Bangkok: Sri Anan Printing.
- Throsby, D (2008). *Linking cultural and ecological sustainability*. International Journal of Diversity in Organizations, Communities and Nations, 8(1), 15- 20. Retrieved July 30, 2025, from <https://researchers.mq.edu.au/en/publications/linking-cultural-and-ecological-sustainability>
- Throsby, D. (2010). *The economics of cultural policy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- UNESCO. (2003). *Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage*. UNESCO. Retrieved July 31, 2025, from <https://ich.unesco.org/en/convention>
- UNESCO. (2013). *Culture in sustainable development: Insights for the future*. UNESCO Publishing. Retrieved July 31, 2025, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000157287>
- UNESCO. (2021). *The economic dimensions of safeguarding intangible cultural heritage*. Retrieved July 31, 2025, from <https://ich.unesco.org/en/economic-dimensions-of-safeguarding-01188>

- Watcharadamrongsak, P., et al. (2018). *Area-based Development through artistic and Cultural Resources in Mae Chaem, Chiang Mai Province*. Chiang Mai: Rajamangala University of Technology Lanna.
- Zaheer, H., Breyer, Y., & Dumay, J. (2018). Digital entrepreneurship: An interdisciplinary structured literature review and research agenda. *Technological Forecasting and Social Change*. Advance online publication. doi:10.1016/j.techfore.2019.119735